

A könyv éles váltással zárul. A korábbiaktól külön álló, novellaszerű történet szereplője nem Pálóczy Arthur, hanem egy barátja, aki bizarr szexuális történetbe keveredik egy idegen nővel és annak két kislányával. Első látásra nehezen értelmezhető az utolsó passzus, ám ha szorosabban vizsgáljuk a könyvet, megtalálhatjuk a folytonos előre utalásokat erre a részre. A *Nyelvlecke* női alakja egy olyan világot vázol fel, ahol gyermekei egy paradicsomi állapotban nőnek fel. Ebben a paradicsomi állapotban a kislányok nincsenek kitéve társadalmi elvárásoknak, testi-lelki diktátumoknak s a normalitásnak. A könyv egészét vizsgálva azt láthatjuk, hogy az e részben felvázolt állapot gyermeki hősünk vágyott világa, az a hely, ahova mindig is tartozni akart. Elszakítva a történelemtől, az egzisztenciától, a korlátokat szabó emberi viszonylatoktól.

A felvilágra visszatérő hős nem részesül a hazatérés élményében, mivel Magyarország ugyanolyan idegen lesz számára, mint bármelyik más táj a világon. Így a sehova nem tartozás problémája hangsúlyozódik, és az eddigi identitáskérdések sorában foglalja el helyét. Kemenes Géfin László kötetének borítója „az érzéki örömmök könyve”-ként jellemzi a kötetet. A szöveg maradéktalanul teljesíti az e mondat által ébresztett olvasói elvárásokat, ahogyan a bevezetőben kitűzött szórakoztató célt is. A szórakoztatáson azonban túl is lép, hiszen finoman árnyalja az identitás, a vágy és az élıhetőség kérdéseit. Mindezt magával ragadó, gyönyörű nyelven, a humort és az iróniát nem feledve. (*Kalligram*)

MECHIAT ZINA

Az otthonra találás nehézségei

NYERGES ANDRÁS: HÁZTŰZNÉZŐ

Nyerges András írásai – legyen szó akár publicisztikai munkáiról, akár regényeiről – az elmúlt évtizedek társadalmi és kulturális életének részleteibe engednek bepillantást. Nincs ez másképp legújabb, tizedik regényében sem, a *Háztűznéző* ugyanis egy hétköznapi pár mindennapjait beszéli el egy nem mindennapi korszakban, a rendszerváltás idején.

A *Voltomiglan* szerzője ezúttal kilép saját életének keretei közül: önéletrajzi trilógiájától eltérően ebben a kötetben egy fiktív történetet mesél el, a szereplők és az események megformálásakor azonban egyértelműen merített saját élettapasztalataiból is. Gyalog György szociológus feleségével a belvárosba költözik a jobb életkörülmények és a demokratikusabb lakóközösség reményében – történetesen a rendszerváltás előtt néhány hónappal. Adja magát a lakásváltás és a politikai változások párhuzamba állítása, amire egy frappáns kiszólásban maga az elbeszélő is felhívja a figyelmet: „Az olvasó ebből a lírai betétből megorronthatná, hogy lapos hétköznapiságnál többre számíthat, ami fogékonytá tenné holmi átvitt értelmek keresésére, majd megelégsére. Föltételezné, hogy... ez a költözés nem egyszerű költözés, hanem otthonváltás, vagyis valaminek a szimbóluma, és az sem

véletlen, hogy a Gyalog házaspár akkor cserél lakást, amikor az ország is egy nem igazán otthonos rendszer tágasabbra cserélésén buzgólkodik”. S bár az elbeszélő igyekszik visszavonni ezt az értelmezési lehetőséget, amennyiben a kritikusok munkáját könnyítendő végül nem aknázza ki ezt a „jelképziccert”, és a család amúgy sem „irodalmi célzatból” költözik, egyértelmű a kimondva tagadott interpretáció relevanciája, illetve a művet behálózó szimbólumhálózat megléte, kezdve a címtől a névadáson át az eseményszerkezetig.

Habár a *Háztűznéző* nem illeszkedik szervesen a szerző korábbi műveihez, így például önéletrajzi trilógiájához vagy a *Negyvenesek pavilonjához*, bizonyos jellemzők intertextuális kapcsolatot teremtenek a regények között. A főhősök egyazon generáció tagjai, a negyvenes éveit taposó Gyógyé pár évvel lehet fiatalabb a *Vol-tomiglan* Bandikájánál, a *Negyvenesek pavilonjának* Nesztor Gyurija pedig név szerint is előkerül a szövegben mint a főhős ismerőse. Az a korszak, amely a megelőző írások jelenéül szolgált, a köztársaság kikiáltásával, a parlamentáris demokrácia bevezetésével és az első országgyűlési választásokkal a *Háztűznéző*ben ér véget.

A történetmondás középpontjában mindvégig Gyógyé és feleségének élete áll, a „Nagy Változás” lefolyása és a hétköznapi emberek életében bekövetkező változások az ő mindennapjaikon keresztül bontakoznak ki. A regény kezdetekor angalföldi lakásukban találjuk Gyalogékat, akiket már csak pár óra választ el az áhított költözéstől. Tipikus szocialista panellakás, amelyből több ezer épült akkoriban, és ha nem is biztosítottak luxuskörülményeket, sok embert mentettek meg attól, hogy hajléktalanná váljanak. Gyógyé egy konferencián szembe is szállt kollégáival, akik a valós helyzetet figyelmen kívül hagyva, pusztán ideológiai alapon ítélték el „az egész régió legvidámabb bodegáit”, de alulmaradt velük szemben. Ez a kudarc, illetve a szociológus közösségbe való beilleszkedés vágya ültette el főhősünkben a költözés gondolatát. Illúziókkal telve érkeznek Csernovics Arzén utcai otthonukba, de a jobb életkörülményekről és a demokratikusabb lakóközösségről alkotott képüket hamarosan összezúzza a valóság.

A cselekmény előrehaladásával egy zűrzavaros, átmeneti állapotban lévő világ bontakozik ki előttünk, melyben már megbomlott a korábbi rendszer közösség-szervező ereje, de az új berendezkedés még túl gyenge ahhoz, hogy ezt a szerepet át tudja venni. Identitásukat veszített emberek sorát vonultatja fel a regény, akik a demokrácia jelszava mögé bújva valósítják meg vagyona és hatalomra irányuló vágyaikat. Így használja ki a változásokat a kontár fogorvosnak bizonyuló Apsay, aki a „Szavazzatok rám! Én kihúzom a szocik méregfogát!” kampányszöveggel indul a választásokon, sikerrel. De Honderné Bughy Crescencia, a lakóközösségbe meglehetősen gyanús körülmények között beházasodott volt fodrász is egyre jobb pozíciót harcol ki magának, viszont a ház új közös képviselőjeként a nagy igyekezet és a jó kapcsolatok ellenére is katasztrofálisan egyengeti a lakók sorsát. Bakk Fanni, Gyógyéék lakásának volt tulajdonosa is szemlátomást élt a „Nagy Változás” adta lehetőségekkel: új élettárs, új ruhák, új személyiség. A korábban szürke nő „öltözködése bántóan keverte a stílusokat”, és „olyan eltökélten volt közönséges, mint aki feltette magában, hogy húsztól hatvan éves korig mindenkit provokálni fog”. A ház egyik legszegényebb lakója, özvegy Rothen néni pedig, aki korábban

félszegen menekült mindenfajta konfliktushelyzet elől, a nép „hivatalos arcaként”, vagyis mint előre megszervezett, „spontán” megmozdulások résztvevője, zaklatás-számba menő tiltakozó telefonhívások lebonyolítója szedte meg magát. A hozzájuk hasonló szereplők viselkedése nyilván negatív erkölcsi megítélés alá esik, sokan közülük mégis inkább tudatlanságuk, manipulálhatóságuk és a körülmények áldozatainak tűnnek, akik sikertelenül keresik önmagukat és helyüket a felfordult világban.

Persze nem minden szereplő nyertese a gazdasági változásoknak, a magántulajdonon alapuló piacgazdaság kialakulásának: elmaradt fizetések, munkahelyek megszűnése, növekvő költségek. Főhőseink élete is egyre bonyolultabbá válik a kezdeti sikerek után. Alapvetően józan gondolkodású, jóhiszemű emberek, ám pont emiatt nem tudnak érvényesülni a zűrzavaros körülmények között, amikor az évtizedek alatt formálódó társadalmi konszenzus, a ki nem mondott közösségi szabályrendszer elvei megbomlanak. „A Nagy Változás” eltüntette a közös nevezőt, a „titokzatos kapcsolatot”, ami összekötött mindenkit „a többiekkel, méghozzá azon a jogcímen, hogy az utolsó fél évszázadot valamennyien együtt éltük át”. A többes szám első személy használatának eltűnése kapcsán a rendszerváltozás fontos jellemvonását érinti Nyerges: a kommunikatív emlékezet, a közös múlttudat bomlott meg az időszakban, amelyet Gyáni Gábor a *Kommemoratív emlékezet és történelmi igazolás* című tanulmányában a közösségi összetartozás érzésének egyik alapvető fenntartó tényezőjeként értelmez. A regény elbeszélője mindezt így fogalmazza meg: „Sőt, a közös élmények, amik az unk-ot és az ünk-öt elfogadtatnák, visszamenőleg is meg tudnak változni, kiben-kiben aszerint, hogy a történéseknek tevőleges résztvevője volt, vagy éppenséggel elszenvedője, netán kibice. Az egyik fajta múlt szerint meg sem történt az, ami a másoknak fenekestől felforgatta az életét”. (47.) A szocialista rendszerben kifomálódott kollektív emlékezetnek nagy szerepe volt az adott politikai hatalom legitimálásában, így annak bukásakor értelemszerűen az egységesre formált múltkép is érvényét veszítette: az új politikai berendezkedés a történelem újraértelmezését igényelte. A regény azért is érdekes, mert mindezt a hétköznapi emberek nézőpontjából mutatja be.

Gyógyé és felesége álmaikat próbálják követni, néha kissé naiv módon, ragaszkodva az általuk helyesnek vélt erkölcsi értékekhez, s bár sorra érik őket a kudarcok, ez a „rugalmatlanság” mindvégig megvédi őket az adott történelmi helyzet morális káoszától. Munkájukat becsülettel próbálják végezni, még annak ellenére is, hogy környezetükben jó páran a könnyebbik utat és a kikapukat választva jutnak előléptetéshez, vagyonhoz. Gyógyé keserűen állapítja meg, hogy amikor gyerekek volt, „az volt a jelszó, hogy aki nem dolgozik, ne is egyék... És puff neki, mit hozott a Nagy Változás? Hogy aki dolgozik, az se”. (104.) A megélhetési gondok közepette is megőrzik azonban identitásuk egységét és egymás iránti bizalmukat, ami nem minden megjelenített karakterről mondható el. Bár a történet viszonylag tág bepillantást enged a korszak társadalmába, kerülve az egysíkú jellemábrázolást, a cselekmény alakulása a főszereplőket igazolja utólag, ők egyértelműen pozitív alakjai a szereplőgárdának.

A regény elbeszélésmódja megőrizte a Nyerges műveire jellemző humort, ironiát és éleslátást, ezúttal azonban összetettebb szerkezeti megoldásokkal. A szerző újságírói tapasztalatait is bevonja a szövegvilág felépítésének folyamatába: korabe-

li újságcikkek részleteit közli a fejezetek végén („*Sajtótájékoztató*”), melyek önma-
gukért beszélnek, és kommentárok, magyarázatok nélkül világítanak rá a korabeli
politikai és gazdasági helyzetre. A valós világ elemeinek ilyen módon történő be-
vonása a regénybe egyúttal erősíti a fiktív történet „valóságának” illúzióját, és a
kettő párhuzamba állításával újabb értelmezési lehetőségek felé irányítja a befoga-
dó figyelmét. Ha pedig olvasás közben túlságosan magunkra ismernénk a sorok
között, az elbeszélő egy-egy frappáns megjegyzéssel juttatja eszünkbe, hogy a né-
ha már hátborzongató hasonlóság ellenére is csak egy kitalált történet kitalált sze-
replőinek sorsát követjük nyomon.

Nagyon találó a történet jelképisége szempontjából a cím, illetve annak elhe-
lyezése a borítón: 'ház', 'tűz', 'néző' egymás alatt szerepeltetve megbontja a három
tagból álló szóösszetétel szoros egységét, így is utalva a szavak variálhatóságára,
mely variációk mind („háztűz”, „tűznéző”, „háznéző”, „háztűznéző”) kapcsolódnak
a cselekményhez, és a szövegben kiépülő összetett szimbólumhálózat elemeként
másodlagos jelentések hordozói is. A tűz jelképként való szerepeltetése egy politi-
kai rendszer kapcsán nem előzmények nélküli, így az izgalmas intertextuális játé-
ka hoz más műveket is. Eszünkbe juthat például Nádas Péter *Mese a tűzről és a tu-
dásról* című rövid írása, mely szintén a szocialista korszakhoz kapcsolódik, és an-
nak különös „nyelvhasználati szokásairól” vall.

A lebilincselő cselekményből a rendszerváltás mély meglátásokkal teli, kritikus
korrajza bontakozik ki, melyet sokan, sokféleképpen éltek meg, és amely több
mint két évtizeddel az események után is érzékeny témaként él társadalmunkban.
Nyerges András könnyed elbeszélésmódjának köszönhetően szórakoztatóan tárja
fel a korszak problémáit, és ha annak minden kérdésére nem is adhat egyértelmű
választ, felhívja a figyelmet a társadalmi konszenzus kialakításának égető szüksé-
gességére. Mindemellett a humorról és iróniával teli szöveg mindvégig izgalmas ol-
vasmány marad, amely még az utolsó pillanatokban is képes nem akármilyen fordul-
atokkal meglepni olvasóját. És hogy otthonra lelhet-e végül is egy hétköznapi család
ilyen nem mindennapi körülmények között? Kiderül a regényből. (*Noran Libro*)

FARKAS ZSUZSANNA

Fordításszituációban

BOKA LÁSZLÓ: EGYSZÓLAMÚ KÁNON?

Szkeptikus praxis / Praktikus szkepszis – ilyen címekekkel osztotta két tömbre a szer-
ző első könyve, *A befogadás rétegei* 2004-ben az elméleti tanulmányok és a frissen
megjelent kötetekről szóló kritikák anyagát. Előbb a kijelentések megtételének
elméleti feltételeit járta körül a könyv, kontextusokat térképezett fel, aztán követke-
zett valamiféle applikáció a kortárs irodalomról való beszéd terében. A praxis ebben
a szövegösszefüggésben konkrétan is megmutatkozott – az viszont, hogy mire
vonatkozott a szkepszis szó, Boka László könyveiben egy fokkal nehezebben meg-